

Klasik Politika Felsefesinden Bir Kopuş Olarak Sekülerizm Bağlamında Machiavelli [*]

Machiavelli in the Context of Secularism as a Break from Classical Political Philosophy

CENGİZ MESUT TOSUN

Mersin University

EDA ÇAK

Mersin University

Received: 08.02.2021 | Accepted: 26.04.2021

Abstract: The idea of Renaissance has deactivated the divine powers in art, science and philosophy. Machiavelli forms his thoughts with the negative effects of the Renaissance and the Roman Catholic Church. He aims to ensure the unity of Italy, whose political unity is shattered, and to strengthen it politically. This paper takes into consideration the gap that took place in Machiavelli's classical political philosophy in a secular context. The relationship he designed between political administration and belief has been examined in this context. On the other hand, it has been tried to show his effect on the philosophers who came after him.

Keywords: Machiavelli, secularism, political philosophy, religion, morality.

✉ Cengiz Mesut Tosun
Mersin Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
33343, Mersin, Turkey | cengiztosun@hotmail.com

✉ Eda Çak
Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Programı
33343, Mersin, Turkey | edaezgi.1993@gmail.com

Giriş

Machiavelli'nin düşünceleri, din dışı bir iktidar anlayışını akla getirir. Machiavelli ahlaki erdemlerin yerine siyasi erdemleri getirmiştir. Siyasette, Machiavelli'ye kadar uhrevilik söz konusudur, ancak o, siyasetin ve iktidarın tamamen dünyevi şeyler olduğunu vurgulamıştır. Bu dünyevileşmeyle sekülerizmin ve laikliğin habercisi olmuştur. Bu nedenle skolastik düşüncüyü derinden sarsmaktadır ve moderniteye giden yolun başında durmaktadır. Machiavelli'nin dini siyasetten ayırmadığı için laik bir düzen inşa ettiğini düşünmek yerinde olmayacaktır. Dünyevi iktidar için dinin araç olarak kullanılmasını isterken laiklikten uzaklaşmıştır ancak dinin toplumsal gerekliliğini vurguladığı için sekülerizmin içinde kalmıştır. Machiavelli bu düşünceye giden yolun temelini atmış ve klasik siyasetten modern siyasete giden köprüyü oluşturmuştur. Çalışmanın amacı da Machiavelli'nin özgünlüğünü ve modern devlete giden yolda siyasetin sekülerleşmesi, geleneksel den kopması sürecindeki etkilerini incelemektir. Sekülerizm bağlamında klasik siyaset felsefesinde gerçekleştirdiği kopuşun göz önüne serilmesi hedeflenmiştir.

1. Klasik Politika Felsefesi: Din, Siyaset ve Ahlak Bağı

Politika, politik şeylerin doğasını anlamaya yönelik bir girişimdir. Politika felsefesiye siyaset, hukuk ya da toplumla ilgili düşünceleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. İnsanlar, iyi yaşamın ve toplumun bilgisini edinmeyi hedef haline getirdiklerinde, politika felsefesi ortaya çıkar (Strauss, 2000, s. 33). Politika felsefesi Atina'da ortaya çıkmıştır. Orada, devlet yönetimi ile ilgili ideal düzene ulaşmaya dair tartışmalar söz konudur. Dönemin Yunan filozoflarının temel uğraşı da ideal düzene nasıl ulaşılacağına dair tartışmalardır. Antik Yunan toplumunda, mutluluk, iyi ve ortak iyi gibi ahlaksal değerler, siyasetin de ulaşmayı amaçladığı şeyler olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda klasik politika felsefesine en iyi rejim sorusu rehberlik eder. İyi bir polis ancak iyi yurttaşla, iyi yurttaşın ise ancak iyi bir poliste var olacağı gibi birbirine bağlı, çift taraflı düşünce hâkim olduğundan erdem/ erdemli olma kavramları ön plandadır (Strauss, 2000, s. 69). Klasik siyaset felsefesinin diğer sorusu "*insan nasıl yaşmalıdır?*" sorusudur. Bu noktada siyaset felsefenin amacının insanlar için iyi siyasetin ne

olduğu fikrinden hareketle, iyi yaşamın nasıl olması gerektiğine dair araştırmalar gerçekleştirmek olduğunu söyleyebiliriz (Arslan, 2013, s. 234). Dolayısıyla burada ahlaksal olan ile siyasal olan iç içe geçmektedir. Bunun dayanağı ise insanın özünde yurttaş olarak kabul edilmesine ve iyi insan ile yurttaşın birbiri ile özdeş olmasıdır ve son tahlilde ahlak ve siyaset arasında bir özdeşlik olduğu söylenebilir (Günay, 2010, s. 145). Ayrıca polis, Tanrıların Yunanlılara bahşettiği değerli bir hediye olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, polisin yapısını bozmak, Tanrılara karşı gelmekle aynı anlama gelir. Din, toplumsal yaşamın bütün alanlarını kapsar, bir yurttaşı tanımlayan temel niteliklerden birisi de polisin dinine sahip olmasıdır (Ağaoğulları, 1989, s. 5). Klasik gelenekte ahlak, politika ve din ile kurulmuş olan bütünlük bağ, toplumun bir birlik içinde olmasına, sitenin içindeki yurttaşların ortak iyi peşinde koştuklarına dair inancı ve düşüncüyü pekiştirdiği için önem taşımaktaydı. Klasik politika felsefesinin en önemli temsilcilerinden Sokrates, Platon ve Aristoteles'in siyasal yönetime dair düşüncelerinde de büyük bir yer tutmaktadır. Daha sonra Rönesans ve Reform hareketleri nedeniyle bu bağ artık çözülmeye başlanacak, toplum, devlet, ahlak, din ve yurttaş arasındaki ilişki farklı örülmeye başlanacaktır.

2. Rönesans ve Reform

Rönesans; *Antik Çağ üzerindeki incelemelerin yenilenmesi, yeniden doğması*dır. Orta çağ ve yeniçağ arasında bir köprüdür. Rönesans, orta çağ sonunda İtalya'da başlamış ve zamanla bütün Batı Avrupa'yı etkileyen ekonomi, kültür ve siyasette bir takım kırılmaları beraberinde getirmiş olan büyük bir yenilenme hareketidir. Rönesans felsefesi, insanların iç dünyalarında yeni olanı aramaları ile kalmayıp, yeni bir insan, din, hukuk ve devlet anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. İçlerinden belki de en etkilisi haline gelecek olan yeni din düşüncesi, ilk olarak, Reform adı verilen büyük din akımında kendisini gerçekleştirecektir (Gökberk, 2014:177).

Rönesans ilk olarak edebiyat, resim, mimarlık gibi sanat dallarında ortaya çıkmış, bunların yanında diğer alanlarda da birçok yeniliği bünyesinde taşımıştır. Din kurumunun neredeyse her yerdeki hâkimiyeti, etkileme arzusu ve iddiası sorgulanmaya başlanmış, Rönesans'la felsefe artık Hıristiyanlık etkisinden soyutlanarak ele alınmaya başlanmıştır. Kilise-devlet ara-

sındaki gc yarışı başka bir boyutta ele alınmaya başlanmış ve yöneten-yönetilen ilişkisi önem kazanmıştır (Ekinci, 1996:213). Rönesans ile toplumda ortaya çıkan değişimler, coğrafi keşifler, matbaa aracılığı ile bilgiye ulaşılabilme imknının gelişmesi, insanın kendi aklını kullanan, kendi zamanını oluşturan ve her şeyi kendisinden referans ile açıklamaya başlaması durumu, artık metafizik anlayışlardan soyutlanmaya başlamış bir dünya düzeline göz kırpmakta, orta ağ ile olan bütün ilişkisini sekteye uğratmaktadır. Rönesans içinde yer alan hümanizm akımıysa modern insanın yeni anlayışını ve duygusunu anlatan bir akım olarak karşımıza çıkmaktadır (Gökberk, 2014:110). İnsanı arayan ve insanın özü ile bu dünyada konumunun ne olduğunu ya da ne olacağını konu edinen ve araştıran çalışmalara ise “*hümanizm*” denilmiştir. Kökeni “*hümanist çalışmalar*” anlamını taşıyan “*studia humanitatis*” sözcüğüne dayanmaktadır. Bu terim “*insan bilimleri*” anlamında kullanılmıştır (Croce, 2014:64-65).

Rönesans ile reform hareketleri birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görülebilir. Nasıl Rönesans ile ortaya çıkan Hümanizm, insanın kendi özünü bulmasına neden olmuşsa; Reform da bunun dindeki paraleli gibi düşünülebilir. Reform Katolik Kilisesi’ndeki kırılma ve Hristiyanlık inanç sisteminde Papalığın uygulamalarının tersi olarak Kutsal Kitap ve erken dönem teologların öğretilerinin esas alınması ve Hristiyanlığın aslına dönülmesi gerektiğine dair şeylerin bütününü ifade etmektedir. Sadece dini bir nitelik taşımayan; siyasi, sosyal ve ekonomik yönleri de olan Reform hareketleri, Almanya’da Martin Luther nclğnde Protestanlık, İngiltere’de Anglikanizm, Fransa’da Protestanlar için bir model oluşturmuş, Cenevre’de Jean Calvin’in önderliğinde Kalvinizm hareketiyle ortaya çıkmıştır (Faraj, 2017: 47).

Reformun özünde bağımsız kilise düşüncesi yatmaktadır. Kilise, gerçek görevini hükümdarların müdahalesinden kurtulduğunda yerine getirebilir. Kilise dünyevi otoriteden uzak durmalı, ruhbanların yaşadığı hayat rahip olmayanların hayatından farklı olmamalıydı (Roberts, 2015:185). Reformda karşı çıkışın merkezi siyasal ve teolojiktir. Papanın otoritesi reddedilmiştir. Kısacası Reform hareketi papazın kutsanmış karakterini ortadan kaldırmış, kurtuluşun inançla gerçekleşeceğini vurgulayarak kilise ve inanç arasında, Hristiyan kilisesinin anlamını ve uygulamalarını yeniden tanımlamıştır (Fontana, 2013:87-88). Reform hareketinin en önemli sonuçlarından

biri, reformla başlayan değişim sürecinin, modern devlete giden yolda önemli bir adım olmasıdır. En çarpıcı sonucuysa evrensel Roma Kilisesi'nin dağılmasıdır. Reform hareketleri ulusal kiliselerin kurulmasını sağlamakla laikleşme yönelimlerini artırarak din ve vicdan özgürlüklerinin gelişmesini sağlamıştır (Ağaoğulları & Köker, 2013:134-135). Kilisenin siyasal alandan çekilmesi gerektiğine dair düşünceler önem kazanmış, siyasal ve dinsel alandaki kırılmayı hızlandırmıştır.

2.1. Rönesans'ın Machiavelli Üzerine Etkileri ve İtalya

Machiavelli'nin düşünceleri hem dönemin İtalya'sının siyasal durumu hem de Rönesans etkisinin bir bütünüdür. Düşünce dünyasını biçimlendiren İtalyan şehir devletlerinin siyasal bütünlükten yoksun olmalarıdır. Bu yüzyıl İtalya'sının siyasal durumu endişe vericidir, imparatorun İtalya'daki etkisi azalıp Papa'nın dünyevi gücü büyük itibar kazanınca, İtalya parçalanıp devletlere bölünmekten kurtulamamıştır (Machiavelli, 2011:97-101). Şehir devletleri ticarete dayalıdır ve ulusal bir orduları yoktur, birliğini tamamlayabilmiş devletlerin saldırılarına açık halde bulunmaktadır. Bu devletlere ek olarak prenslikler vardır. Bunlar arasında çekişmeler vardır ve bu mücadeleleri İtalya'yı bir savaş alanına dönüştürmektedir. Ayrıca orta sınıfın belli bir güce ulaştığı kentlerde, burjuvazi ile soylular arasında bir iktidar savaşı da söz konusudur.

Machiavelli, Antik çağın devlet görüşünü Rönesans ile birleştirmiştir. Machiavelli skolastik düşüncenin hâkim olduğu orta çağda, bırakılan Roma mirasını tekrar değerlendirmiş, kendi dönemine çözümler üretmeye çalışmıştır (Machiavelli, 2017:12). Dönemin düşünsel altyapısı; Rönesans ve hümanizm değerleri Machiavelli'nin politik söyleminin temelini insana ait düşüncelerini koymasını, dönemin toplumsal ve siyasal olayları; İtalya'nın parçalı siyasal yapısı ve İtalya üzerindeki siyasi yetki tartışmaları ise insanı bir kaos ortamında gözlemlemesinin nedenidir.

Machiavelli siyaset felsefesinin odak noktasını, insan ve insana ait düşünceler olarak belirlemektedir. Ayrıca siyaset kuramının analizinde, insan doğası tanımlamaları önem taşımaktadır. Ona göre tüm insanlar daha fazlasını istemekte ve güçleri bunları elde etmeye yetiyorsa başarılı olmaktadır. Burada bir çatışmanın kapısı aralanmaktadır. Doğadaki kaynaklar sınırlı olduğundan bu durum rekabet ve kıskançlık meydana getirmektedir. Sonuç olarak Machiavelli insan doğasındaki daha fazlasını isteme halinin

onu kötü kıldığını düşünmektedir (Öztürk, 2014:80-81). İnsan doğasına yaşıtırdığı kötülük, dini anlam taşımamakta, kilise öğretisiyle paralellik göstermemektedir. Bu kötülük, dünyevi yaşama ilişkindir. Bu anlamda Machiavelli, insanın doğası gereği kötü oluşunu insanın içgüdüsi ile temellendirmekte, bu kötülüğü insanlar arasındaki ilişkiler içinde anlamlandırıp görecelikle donatmaktadır (Machiavelli, 2017:86). Her insan, diğzerinin karşısındaki engeldir, ona göre kötüdür. Bu durum, siyasal alan için de geçerlidir (Ağaoğulları & Köker, 2013:181-182). Sonuç olarak insanların kötü doğasından kaynaklı bu mücadele ve çatışmalar, insanlara siyasal birlik oluşturmaları için bir alan açmaktadır.

2.2. Machiavelli 'de Din ve Ahlak Dışı Politika Anlayışı

Machiavelli, dinsel olan ya da olmayan her türden yargıyı bir kenara bırakmaya çalışmış, siyasal düşünüşün bilimselleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle günümüz siyasal biliminin kurucusu olarak anılmaktadır (Şenel, 1990:307). Artık siyaset, hiçbir ahlâk kuralına tabi kılınamayacak bir alandır. Oysa klasik gelenekte ahlaka ya da politikaya dair tartışmalarda, bu tartışma hem politikanın hem de ahlakın alanına girmektedir. Machiavelli'nin ahlak anlayışının temelindeyse dinsel değerler değil, başarı ilkesi vardır. Politik özne, hiçbir ahlaki değer yargısına, hukuki kurala bağlı olmaksızın içinde bulunduğu duruma en uygun aracı kullanılmalı, uygun eylemi gerçekleştirmelidir (Ağaoğulları & Köker, 2013:197). Buradaki amaç ahlaki değil siyasaldır ve bunlar sadece siyasal ve sebep oldukları sonuçlar açısından değerlendirilmelidir. Yani bu araçlar, ahlak dışı ya da ahlaki olabilirler. Makyavelizmin en tehlikeli şekilde kendini gösterdiği yerin bu nedenle siyaset alanı olduğu düşünülmektedir. Çünkü yöneticiler, kendilerini siyasal ahlak standartlarıyla sınırlandırılmış hissetmezlerse amaçlarını gerçekleştirebilmek adına her türlü insanlık dışı yöntemi kendilerine hak görebileceklerdir. Ancak Machiavelli'ye göre hükümdar, ülkesinin güvenliği söz konusu olduğunda erdemsiz gibi kavramları değerlendirmek yerine ülkenin kurtuluşu ve özgürlüğü için her türlü planı gerçekleştirmelidir (Machiavelli, 2011:496). Yani Machiavelli düşüncesinde kötülük ya da iyilik gibi ahlaki kavramlar anlamını yitirmektedir. Denilebilir ki yönetici siyasette kötülüğü anlamsızlaştırır. Ahlak ve siyasetin birbirinden ayrılması ise düşüncelerinin çoğu, orta çağın da etkisiyle, Hristiyanlıkla yoğrulmuş ve iç içe geçmiş olan Avrupa düşüncesi için bir skandal niteliğindedir.

Dine gelince, din, sosyal bir araçtan fazlası değildir. Dinin en büyük faydasıysa birleştirici, bir araya gelmeye ve uyuma teşvik edici rolüdür (Berlin, 2014:97). Machiavelli'nin dine bakış açısı pragmatiktir. Ülkede düzeni sağlayan en güçlü şey dinsel duygular olduğundan halkın dinsel inancı canlı tutulmalı, zarar verecek şeylere izin verilmemelidir. Peki, Machiavelli, toplumsal bir düzenleyici olarak önemli gördüğü dine neden bu kadar tepkili hale gelmiştir? Machiavelli'nin anlam veremediği şudur: *Kilise neden dünya işlerine bu kadar çok karışmaktadır?* Bununla ilgili düşüncelerini şu cümleler ile ifade etmektedir; *“Biz İtalyanlar, şu halde dinsiz ve kötü olmamızı, ilk olarak kilise ve papazlara borçluyuz”* (Machiavelli:2009:75). Ayrıca *“Dinimiz kahramanlar yerine yalnızca alçakgönüllü ve kendi halinde olanları kutsuyor. Oysa Paganlar büyük komutanlar ve devletlerin renkli yöneticileri gibi dünyasal görkemle dopdolu kişilerden başkasını tanrılaştırmamışlardı. Pagan inancı bu dünyada zafer kazanan, bu dünyadaki (seküler) başarılarla hizmet eden şeyleri kutsallaştırmış, yalnız onlara kutsiyet atfetmiştir”* (Machiavelli:2009:80). Bu cümlelerden Machiavelli 'de güçlü din-güçsüz kilise anlayışı olduğunu söyleyebiliriz. Onun tepkisi bozulmaya uğrayan Hıristiyanlığa, bundan daha fazla, bu dini bozulmaya uğratan kiliseyedir. Yaşanılan çağda başarılı ve mutlu olmayı sağlayacak yeni bir siyasal eylemin oluşabilmesi için yeni bir din anlayışına gereksinim vardır. Tarihin sunduğu örneklerden faydalanarak yeni bir inanç oluşturulmazsa, devlet kurmak, devamlılığını sağlamak olanaksızdır. Bu yeni ve iyi din, orduları yönetip, halkı cesaretlendirmek, iyi insanları gözetip onları korumak ve kötü insanların cezalandırmak için faydalı ve ulusal dindir (Ağaoğulları & Köker, 2013:210).

Özetle, Machiavelli, siyasal alanı özerkleştirmesine karşın, siyaseti dinden ayırmamış aksine onu siyasetin hizmetine sokmuştur. Dinin teolojik anlamı üzerinde durmamış, onu sadece sosyolojik olarak değerlendirmiştir. Dinin önemi toplumsal-siyasal bir araç olmasındandır. Dinin olduğu yerde disiplin ve erdemleri yerleştirmek oldukça kolaydır. Machiavelli'nin ulaşmaya çalıştığı yer, ulusal devlettir.

3. Sekülerizm

Rasyonel dünya görüşünün yaygınlaşmasıyla mitsel öğelere dayalı olan dünya görüşlerinin, dinlerin inandırıcılıkları zayıflamaya, sekürleşmeye başlamıştır. *“Secular”* Latince *“soeculum”* sözcüğünden gelmektedir. Asır-devir

anlamını taşıyan terim, zaman ve mekân çağrışımlarını birlikte ifade eden bir fonksiyona sahiptir. Zaman, onun şimdi ve hazır oluşunu; mekân, dünyada ve dünyevi oluşunu belirtmektedir. Bu anlamıyla soeculum, içinde bulunduğumuz çağ ve şimdiki zaman anlamına gelir. İfade edilmek istenen, bu dünyada tarihin içindeki belli döneme yapılan vurgudur. Dolayısıyla herhangi bir ilahi zamana değil, dünyevi zamana uygun olma anlamını taşımaktadır (Altıntaş, 2005:41). Soeculum kelimesinin dünyevileşme anlamı hemen ortaya çıkmamıştır. Orta çağda Katolikler, papazlar arasındaki ayırmadan söz ederken *saecularisatio* kavramını kullanmaktadır. Manastırda kalan papazlar için *regularis* kavramı kullanılırken manastırı bırakarak, halkın arasında papazlığa devam edenler için *saecularis* kavramı kullanılmaktadır. Seküler din adamları dünyayla ilişkilerini devam ettirmişler, toplumun gündelik sorunlarına din açısından yaklaşıp çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu kullanımsa tarihsel bir süreçte dinin toplumsal alanlarda zayıflamasını belirtmektedir (Ertit, 2014:105-106). Sekülerliğe göre kiliseye ait olan ile politik alana ait olanlar arasında ayırma gidilmektedir. Sekülerleşme süreç içinde, dinin ya da din ile benzerlik gösteren şeylerin, hurafe sayılabilecek inançların toplumsal düzeydeki itibarının, toplumun üzerindeki etkisinin nispeten azalması anlamını taşımaktadır (Ertit, 2013:210). Bu kavram, toplumları etkilemiş, yansımalarını toplumların neredeyse bütün kurumlarında görmek mümkün hale gelmiştir. Bunların yanı sıra, sekülerlik ve laiklik kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Oysa bu iki kavram farklı şeyler içermektedir. Casanova, laikliği sekülerleşmenin anlamlarından birisi olarak tanımlamaktadır. Kavramlar arasındaki fark ise, laikliğin sekülerizmin kamuya ait kısmını ilgilendiren kurumsal boyutu olmasıdır. Bu fark bugünkü din ve devlet ilişkisinde oldukça önem taşımaktadır. Sekülerizm, devletin meşruiyetini ve hukuki temelini ruhani kaynaklarla temellendirmediği, dinsel pratiklerin özel alanda eyleme dökülmesi gerektiğini öne süren bir anlayıştır (Casanova, 2014:22-24). Bu durumu üç süreçte incelemiştir. İlki, seküler olanın ruhani olandan farklılaşması ve bağımsızlaşmasıdır. Sürece hız kazandıran Protestan Reformu, modern devletlerin ve kapitalizmin doğuşu, bilimsel yeniliklerdir. Ardından dinin gerilemesini inceleyerek dinden bugün anladığımız şeyin değiştiğini vurgulamıştır. Son olarak modern dünyada kurumların farklılaşmasından sonra dinsel pratiklerin de bireylerin düşüncesinde farklılaşmasının ve özerkleşmesinin; bireylerin varoluş ve benlik

sorgulamalarının da dinsel cevaplardan çok benliğin özel alanına çekildiği, dinin özelleşmesi süreci olarak ifade etmiştir (Casanova, 2014:28-45).

Kısaca; laiklik din sınıfının devlete dair etkisine karşı olan bir görüştür. Sekülerleşme ise bir görüş değil, belirli bir zaman ve mekânda din ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bir kavramdır. Laikleşme insan aklının ve düşüncesinin, genel olarak, dini ve metafizik denetimden uzaklaştırılması süreci olarak da tanımlanırken, genel olarak sekülerleşme ise toplumsal yaşamın her alanının, siyasetin, kültürün, bilimin dini değerlerden sıyrılması, özgürleştirilmesi olarak kabul edilir.

Sonuç olarak bilimsel anlamda dünya, gitgide insani müdahaleye ve rasyonel düzenlemeye maruz kalmıştır. Vahyin yerine rasyonaliteyi, dinin yerine akli, bilimsel bilgiyi koyan bu süreç, kutsal kitapların yerine ansiklopedileri koymuş, geleneksel hakikat algısını toplumsal gerçekliğe dönüştürmüştür (Çelik, 2017:28). Rasyonel bilinç düzeyinin artmasıyla birlikte azalan dine duyulan ihtiyaç nedeniyle gizemli olduğu düşünülen bütün olgu ve olaylar bilimdeki ilerlemeler sonucunda önce gizemlerinden sıyrılmış, ardından insanoğlunun bilimsel öznesi halini almışlardır. Yaygın bir ifadeyle Tanrı artık yetenekli bir saatçi, dünya kendi kendine çalışan bir saate dönüşmüştür.

4. Gelenekten Kopuş

Machiavelli, siyasal düşünceyi deney öncesi kuramlardan, değer yargılarından soyutlamış olduğundan, Bacon'dan önce deneysel yöntemin başlamasını sağlayan ve bunu siyaset alanında pratiğe dönüştüren düşünür olarak görülebilir. Düşüncelerini oluştururken hareket noktası geleneğin eleştirisi olmuştur. Bu yaklaşımla klasik anlayıştan büyük ölçüde bir kopuş gerçekleştirmiştir. Siyasal başarının formülü siyasal eylemleri gözlemlemek, siyasetin özünü anlamak daha sonra herkes için geçerli olan genellemelere ulaşmaktır. Böylece, farklı koşullar altında ortaya çıkan değişik durumlara uygulanabilecek olasılıklar hesaplanıp başarıya giden yol belirlenebilir. Gözlemden daha önemli olansa tarih bilgisidir. Eskiler ve modernler karşılaştırılmalı, olayların görünüşünün ardındaki tarih yasaları kavranmalıdır. Tarihin en önemli yasası ise tekrar ediyor olmasıdır. Machiavelli geçmiş, şimdi ve gelecek zaman arasında ilişki kurmaya çalışmaktadır. Olaylar arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmaya çalışan Machiavelli, tarihin herhangi bir

döneminde meydana gelen olayların neden ve sonuçlarının gözlenip, teker-rür eden tarihin aynı olaylarda kullanılması gereken araçları keşfetmemizi sağladığını anlatmaktadır. Bu yanıyla olgusalığa göz kırpan Machiavelli, bize modern devlet anlayışının bilimsel yöntem ile birlikte ele alınması gerektiğine dair izlenimler vermektedir.

Diğer seküler bulgu, onun içinde bulunulan döneme ayak uydurulmasına yönelik düşüncesindedir. Tarihe bu denli önem veren düşünür, geçmişe gömölüp, tarihin bir noktasına takılı kalmamakta, geçmişin örneklerinden faydalanıp içinde bulunduğu zamanı inşa etmekte, bu olguları içinde bulunduğu zamana uyarlayarak kullanmayı önermektedir. Zaman değişirken onun tarzıyla uyumlu olmayanların düşüşü kaçınılmaz olmaktadır (Machiavelli, 2017:399-400).Machiavelli'nin tarih anlayışına farklı bir perspektiften bakmamızı sağlayan “virtu” ve “fortuna” kavramlarıdır. Virtu'nun Machiavelli için öncelikle iradeyi ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu iradede bir erkek iradesi vurgusu vardır. Virtu kelimesiyle vurgulanan şey, insanda var olan erdem, dürüstlük, bilgi sahibi gibi şeylerin yanı sıra canlılık, yiğitlik gibi etkenlerdir (Heather, 2007:87). İrade temelli virtu anlayışı siyasal ilişkiler bakımından ahlâki erdemın bir karşıtı değil, Prens'in, şartları neyi gerektirirse, ahlâki olmasa bile öyle davranmaya hazırlıklı olmasıdır (Althusser, 2000:44). Virtu, şartlara uyum sağlama potansiyelidir. Machiavelli, virtu kavramının fortuna kavramıyla birlikte düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Virtu-fortuna arasındaki ilişki erkek ile kadın arasındaki ilişkiye benzemekle anlamlı olmaktadır (Tunçel, 2010:179-181). Fortuna şans, talih anlamlarına gelmektedir. Siyasette başarılı olmanın koşulu, virtu aracılığıyla fortuna ile baş edebilmektir. Virtu bu bağlamda etkin olmaktadır; praksistir (Zelyüt, 2012:57). Virtu insanın, dünyanın fortuna şeklinde kendisine açtığı fırsatlara karşılık verebilme becerisidir, moral değil, politik bir kavramdır. Aynı zamanda talihi, akıp giden sellere benzetmektedir ve virtu bu selin önündeki bentlerdir. Fortuna karşısında başarı elde edebilmenin tek yolu şartlarda meydana gelecek değişikliklere uyum sağlamaktır (Machiavelli, 2011:218-219).

Machiavelli, olgular üzerine kurulmuş bir politika anlayışı geliştirmiş, siyaset alanının her türlü kural koyucu yaklaşım ile bağını kesip özerkleşmesini sağlamış, yani siyaseti hem aşkın bir güce ve ondan kaynaklanan din-

sel dogmalara öte yandan da ahlaki değer yargılarına bağlı olmaktan kurtarmıştır ki bu durum sekülerizmin nüvelerinden biri olmak bakımından büyük öneme sahiptir (Ağaoğulları & Köker, 2013:176). Düşünceleri modern devletin düşünsel temellerini atmasına neden olmuştur, devlet, gücünü; hukuk, ahlak, töre ya da kilise gibi dini otoritelerden almamalıdır. Machiavelli 'de dinen haram ya da ahlaken kötü kavramlarını görmemiz mümkün değildir. Bu kavramların yerine siyaseten başarılı/başarısız kavramlarını getirmiştir. Ona göre siyaset ile ahlak özdeş değildir. Ancak bu ifade siyasetin kaynağında ahlaksızlık olduğu anlamına gelmemekte, siyasetin ahlaki ölçütlerine göre anlaşılamayacağını ifade etmektedir (Türköne, 2005:15). Siyasetin ahlaki kendi paradigması içinde yer almaktadır. Machiavelli, ahlaktan çok dinin ya da belli bir dinin yorumunun çerçevesinde şekillenen bir ahlaka karşı çıkmaktadır. Machiavelli'nin Hıristiyanlık ya da kiliseye yönelik eleştirileri bu bağlamda anlaşılmalıdır. Machiavelli'den itibaren artık ahlaklılık bir ön kabul ya da şart olmaktan çıkmış tersine siyasetin bir sonucu haline gelmiştir.

Öte yandan Machiavelli'de aslında seküler ve laik bulguların dini ortadan kaldırmadığını görürüz. Tersine bir dinin mensubu olan kişi, inancını ve ibadet etme özgürlüğünü de devlet gücünün güvencesi altında yaşıyor olmasından almaktadır. Din ve devlet işlerini ayıran, dünyeviliğe vurgu yapan, zamanın ruhunun yakalanarak, buna uygun düzenlemeler yapılmasını isteyen bir devletin, resmi bir dini yoktur ancak, benimsediği bu anlayış sonucunda, ibadet, din ve vicdan özgürlüğünü sağlama ve koruma konusunda sorumludur (Karakaya, 2011:95).

Machiavelli'nin bize sunduğu şey, dünyevi, aşkınlık içermeyen, modern seküler bir dünya kavrayışıdır. Modern devletin temellerinin atılması politikaya yeni bir soluk getirmiş, tarihe, dolayısıyla da eyleme önem veren bir yapılanma ile modern ve seküler bir dünyaya adım atılmasına rehberlik etmiştir.

5. Modern Devletin Temelleri ve Machiavelli'nin Sonraya Etkisi

Machiavelli gerçekleştirdiği kırılma ile modern politikanın ve devlet anlayışının temelini atmış olduğundan kendinden sonra gelen isimler düşüncelerinden etkilenecek modern devlet tanımlamalarının ve modern si-

yaset bilimi kavramlarının geliřmesine katkı saęlamıřtır. Bu isimleri yakından incelemek fayda saęlayacaktır. Siyasal dūřunūřu, dinsel dūřunūřten ayırt etmiř, laik ve seküler olmasında önemli adımlar atmıřtır. Aynı zamanda dinsel olan-olmayan her tūrlū metafizik dūřünceyi bir kenara bırakarak, tarihin temelini oluřturan tekrar etme özellięiyle olgusalıęa yer açarak siyasal dūřunūřu bilimselleřtirme giriřiminde bulunmuřtur. Modern devletin ufukta gōzükmeye bařladıęı dōnemde Hobbes'un siyasat felsefesine giden yolun tařlarını dōřemiřtir ve klasik siyasat felsefesini gōz arđ eden ilk kiři olmuřtur (Bobbio, 1989:128). Onun kimilerince çok sert ve anlařılmaz taraflarını yumuřatan kiři Hobbes olmuřtur. Hobbes, Machiavelli gibi devleti anlayabilmek için bilimsel yōntemi önemsemektedir (Zelyūt, 2012:29). O da politikanın uhrevi ve ahlaksal hedefler tařması gerektięine dair inancı ve gūcū elinde bulunduran kilisenin devletten ūst bir pozisyonda olmasına karřı çıkmıřtır ve kiliseyi devlete dāhil ederek onu dūnyevi, seküler bir otorite olan iktidara tabi kılmıřtır. Hobbes için egemen, hem devletin hem de kilisenin bařıdır. Din anlayıřı, Machiavelli gibi arařsaldır. Din insan için ne kadar gerekliyse toplumlar için de gereklidir. Hobbes'un devletin kōkenini toplum sōzleřmesine dayandırması modern devlet ile ilgili en būyūk katkılardandır. Bu noktada egemenlięi ařkın olandan yeryūzūne indirdięi için onun egemenlięin kaynaęını dūnyevileřtirdięini sōyleyebilmekteyiz. Bōylece, Machiavelli'nin bařlattıęı dūnyevi siyasal devlet kuramı, toplum sōzleřmesiyle teorik bir alt yapıya sahip olmuřtur (Kōker & Aęaōęulları, 2000:251). Hobbes'un dięer katkısı devletin insanlar tarafından kurulan yapay bir varlık olduęunu dūřūnmesidir. Hobbes'un aslında Machiavelli'nin tam olarak bařlayıp bitirmedięi ūeyi yaparak, modern devleti dūřūnsel dūzeyde de olsa ortaya çıkardıęını sōyleyebiliriz (Hakye-mez, 2004:35). Bu nedenle Hobbes'a "*modern devletin isim babası*" demek yanlıř olmayacaktır.

Locke da Hobbes ve Machiavelli gibi bir doęa durumu tasarımına sahiptir. Doęa durumu teorisiyle politik birlik oluřturma çabasındadır. Bu birlik oluřturulduktan sonra siyasi yōnetimin içinde dinin yerini belirlemek istemektedir. Ona gōre devletle dinin doęaları birbirinden farklı olduęundan iřlevleri birbirinden farklı olduęundan ayrılmaları gerekir (Barbier, 1999:189). Locke, din ve siyasat iliřkilerini hořgōrū çevresinde geliřtirmektedir. Dinsel hořgōrūyū din ve siyasatin birbirinden ayrılması ūzerine inřa

eder. Tanrı hiç kimseye, başka birini kendi dinine zorlamaya yönelik bir güç vermemiştir. Dolayısıyla böyle bir güç devlete de verilemez. Ayrıca kilise, gönüllü ve serbest bir topluluktur. Hiçbir insan, herhangi bir kilisenin üyesi ya da mezhebe bağlı olarak doğmaz. İnsanlar, herhangi bir topluluğa kendi isteğiyle katılmalıdır, katıldığı topluluktan çıkma konusunda da serbesttir. Bu cümlelerden anlamaktayız ki Locke, din ve vicdan özgürlüğünü öne sürmektedir. Ayrıca kilise, dini bir nedenle bile olsa hiç kimsenin dünyevi varlıklarına dokunamaz, çünkü bu varlıklar onun yetki alanına girmektedir (Locke, 2012:35-38). Bu düşüncelerden sonra Locke'un Bağımsızlık Bildirgesi'nin ruhunu oluşturduğunu belirtmek hiç de zor değildir.

Spinoza'nın da Machiavelli 'ye yakın fikirler ileri sürdüğünü görmekteyiz. Spinoza, Machiavelli'nin Prens eserinin gizli anlamlar taşıdığını belirtmektedir. Prens, uyarı niteliğinde bir kitaptır ve Machiavelli özgürlüğe fazlasıyla önem veren biridir. Spinoza da bir doğa durumu tasvirini yapmaktadır ve devletin temellerini bu doğa durumundan yola çıkarak bir toplum sözleşmesine dayandırmaktadır. Kurulan siyasal toplulukta ilişkilerden en önemlisi çatışma halinde olan din ile devlet ilişkileridir. Spinoza'ya göre dini liderler ve ruhban sınıfı politik konularda iktidara sahip olmamalıdır (Spinoza,2016:272-273). Onların eylemleri dini alanla sınırlandırılmalı, dini yaşamın ritüelleri devlete zarar vermemelidir (Spinoza,2016:276). Spinoza, bu durumu daha iyi açıklayabilmek adına iman ile amel yani inanç ile eylem ayırımına başvurmuştur. Düşünce ve eylem arasındaki ayırım, içsel iman ile dinin dışsal tezahürü arasında bir ayırma götürmektedir. İçsel bir olgu olan din konusunda insanlar özgürdürler. Özgür bir toplumda herkes istediği şeyi düşünür ve ifade edebilir. Devlet insanların düşüncesini kontrol edemez, ancak bu düşüncelerin tecessüm etmiş yani eyleme dökülmüş halini kontrol edebilir. Bu düşünceyi ancak kötü ya da devlete ve uyruklara zarar veren bir eylem olduğu zaman kontrol altına alabilir (Spinoza,2016:285-286).

Rousseau ile birlikteyse din-devlet ilişkileri, modern siyaset felsefesine yönelik devlet kuramının tekrar seyrini değiştirmiştir. Onun devletin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ve ona tabi olan sivil din önerisi vardır. Din kişisel, toplumsal, siyasal yaşam için gereklidir. Doğa durumundan yola çıkılarak yapılan sözleşmenin amacı, belli bir kesimin değil, herkesin iyiliğini sağlamaktır. Toplum ve din ilişkisine sosyolojik olarak bakmaktadır. Din

tarihsel olarak toplum kurucu bir fonksiyona sahiptir ve din anlayışı insan aklı tarafından keşfedilip duygular tarafından da desteklenen doğal bir din anlayışıdır (Barbier, 1999:159). Yurttaşlar inanç konusunda zorlanamazlar ancak bu inançlarının devletle çelişmemesi gerekmektedir. Sivil din, devlete o kadar gereklidir ki devlet yurttaşların onu reddetmesine izin vermemektedir. Yurttaşların bu dinden ayrılması devlet için bir tehlikenin doğması demektir (Barbier, 1999:168-170). Sivil din kuramı entelektüel bir deneme olarak kalmıştır. Rousseau ile modernitenin düşünce dünyasından çıkıp modern öncesi düşünme tarzına bir geri dönüş vardır.

Machiavelli'nin etkileriyle beraber toplum sözleşmeleri; eşitlik, özgürlük ve güvenlik olmak üzere üçlü bir temele dayandırılmıştır ve siyaset felsefesi tarihi içinde değişim göstererek farklı akımların, düşünce tarzlarının ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir.

Sonuç

Machiavelli ününü politika felsefesinde meydana getirdiği kırılmaya borçludur. Hakkında tartışmalar çok olsa da, inkâr edilemeyecek olan, oluşturduğu kuramla kırılma yaratmış olduğudur. Artık politika ile ilgili ne yapıyor olursak olalım, yaptığımız her işte Machiavelli'nin hayaleti gezmektedir. Machiavelli'nin siyaset alanında bıraktığı etkiler bırakın iki asır sonrasını, günümüzde dahi açık bir şekilde hissedilmektedir. Bu nedenle Machiavelli üzerine çalışmak etkileri hala sürdüğü için çok önemlidir.

Yarattığı ilk kırılma onun ahlak ve din dışı politika anlayışında gizlidir. Siyasal alanı dinsel ve ahlaki alandan ayırırken dünyevileştirmiş ve siyasal düşüncesini eski yönteminden soyutlayarak bilimsellik kazanmasının önünü açmıştır. Bunu yaparken tarih anlayışı ve bu anlayıştan kaynaklanan olgusal düşünceyi temel oluşturmuştur. Var olan gerçeklikten hareket eden kuramı ne antiklerden Aristoteles'in ilk sebep arayışına dayanmakta ne de Platon'un ütöpik devlet tasarımına yer vermektedir. Yaptığı şey siyasette kötülüğü anlamsızlaştırmaktır. Çünkü önemli olan dünyevi olarak politikanın faydası, iyiliği ya da kötülüğüdür. Ahlak ile ilgili söylenen şeylerin birçoğu din için de geçerlidir. Din fayda sağlayan bir araçtan fazlası değildir. En büyük faydasıysa birleştirici ve uyumlu olmayı ortaya çıkaran, toplumsal bir düzen sağlayan rolüdür. Dikkatli bir okuma yapıldığında onun tepkisinin olgusal olarak dine değil, bozulmaya uğrayan Hıristiyanlığa hatta bu

dini bozulmaya uğratan kiliseye olduğuna görebilmekteyiz. Ayrıca İtalya'nın geri kalmışlığının nedeni de kilise ve temsilcileri olan papaların kötü yönetimlerinin etkisidir. Bu durumda Machiavelli 'ye ve onun kuramına dinsizlik atfı yapmak boşa çıkmış durumdadır.

Machiavelli, sekülerizme dayanarak gerçekleştirdiği bu değişimi tarih bilgisine borçludur. Nasıl ki her bilim, kendisine uygun bir yöntemle ilerliyorsa, Machiavelli de tarihi adeta siyaseti bilim olma yoluna sokan bir yöntem olarak görmektedir. O, olayların arka planında yer alan tarihi yasalara dikkat etmektedir. Tarihin önemli yasası olan tekrar etme durumu, seküler olarak söz ettiğimiz teoride önemli ayağı oluşturmaktadır. Sekülerizmin ifade ettiği gibi, bu dünyaya içkin, bu dünyanın içinde şimdi ve buradan hareketle kurulan ve ilahi şeyleri kısıtlayan, dışlayan, içinde bulunulan çağa ayak uydurulması gerektiğine dair tasavvur, onun tarih anlayışında kendisini bulmaktadır. Tarihten çıkarılan dersler sayesinde herhangi bir olay karşısında kullanılması gereken araçları ve bunların sonuçlarını kestirmek mümkün hale gelebildiği için genel yasalara ulaşabilmek bize olgusal kavramını hatırlatmaktadır ki bilimlerin en temel özelliğidir. Machiavelli'nin teorisi ve sekülerizm arasında kurduğumuz bağda vardığımız diğer sonuç, çağa ayak uydurulmasına yönelik düşüncesinde yer almaktadır. O, sekülerizmin tasavvur ettiği gibi içinde bulunulan döneme ayak uydurulması gerektiğine inanmış, bunu öğütlemiş ve kendisi de bizzat uygulamıştır. Yapmaya çalıştığı şey, çağının değişen koşullarına uygun yeni bir siyasi pusula oluşturmaktır.

Düşünceleri modern devletin düşünsel temellerinin atılmasına vesile olmuştur. Bu yeni devlet kuramında artık insanın akli referans alınmaya başlanmış, dinin yerine rasyonalite merkeze konulmuş, günümüzdeki ulus devlet anlayışının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca ilk kez oluşturduğu doğa durumu betimlemesi ile modern siyaset felsefesine yeni bir miras bırakmıştır. Klasik politika felsefesi ve modern politika felsefesi ve politika bilimi ile ayrışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Başlangıçta özdeş olan politika bilimini ve felsefesini birbirinden ayırarak bir bakıma politika felsefesinin bir krize girmesine neden olmuştur.

Kendisinden sonra ondan etkilenen isimler oldukça fazladır. Aralarında farklılıklar olsa da bu isimlerin çoğu din ve devleti başka bir deyişle, akıl ve dini, vahyi ya da inancı veya Strauss'un belirttiği gibi Kudüs ile

Atina'yı birbirinden ayırmak için, onların kendi alanlarını oluşturması için çeşitli kuramlar oluşturmuştur. Bu isimlerden çoğu, Machiavelli gibi dini, işlevinden dolayı devletin hizmetine verip araşsallaştırırken, hiç biri yine tıpkı Machiavelli'nin de öğütlediği gibi dinsizliği öğütlememiştir. Ele aldıkları Şey, iki alanın da birbirinden ayrışarak özerklik kazanması; dinin zarar verici tezahürlerinden kaçınarak ve sekülerizme ve bu dünyaya uygun olarak toplumun dünyevi bir yaşam sürdürmesi olmuştur.

Kaynaklar

- Ağaoğulları, M. A. (2015). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (2013). *Tanrı Devletinden Kral Devlete Siyasal Düşünceler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Akal, C. B. (2014). *Machiavelli, Makyavelizm ve Meşruiyet Sorunu*. İstanbul: Dost Kitabevi.
- Althusser, L. (2000). *Machiavelli and Us*. Londra: Verso publish.
- Altıntaş, R. (2005). *Din ve Sekülerleşme*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Arslan, A. (2013). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Adres Yayınları.
- Barbier, M. (1999). *Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset*. (Çev.Ö.Gözel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.(Özgün alışma 1987).
- Berlin, I. (2014). *Güncelliğe Karşı Machiavelli'nin Özgünlüğü*.(Çev.E. Bal). İstanbul: Fesatoder Yayınları. (Özgün alışma 1957).
- Bobbio, N. (1989). *Democracy and dictatorship: The nature and limits of state power*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Bumin, T. (2012). *Machiavelli Okumaları*. C. B. Akal (Eds.), *Machiavelli, Makyavelizm, Modernite* (s. 81-96). İstanbul: Dost Kitabevi.
- Casanova, J. (2014). *Modern Dünyada Kamusal Dinler*. (Çav: Nebi Miş). Sakarya Üniversitesi Yayınları. (Özgün alışma 1994).
- Croce, B. (2014). *Değişimin İçinde Değişmeyen İlke: Cumhuriyetçi Düşünce Geleneğinde "Ortak İyri" Anlayışı ve Machiavelli'nin Özgünlüğü*. Felsefeologos(54).35-47.
- elik, C. (2017). *Sekülerleşmenin Kuramsal Sosyolojik Serüveni*. Journal Of Islamic Research. 28(3):209-23.
- Ekinci, E. B. (1996). *Machiavelli ve Hukuk Taribindeki Yeri*. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 10(1-3), 213-252.

- Ertit, V. (2013). *Sekülerleşme Teorisi*. Muhafazakar Düşünce Dergisi(10), 207-229.
- Ertit, V. (2014). *Birbirinin Yerine Kullanılan İki Farklı Kavram: Sekülerleşme ve Laiklik*. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), 9(1), 103-124.
- Faraj, Q. M. (2017). *16. Yü. Fransa'sında Dini Reformlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Ferry, L., & Renault, A. (2015). *Siyaset Felsefesi*. (Çev. E. C. Gürcan, & M. Erşen), İstanbul: Dergah Yayınları.(Özgün çalışma 1992).
- Fontana, B. (2013). *Hegemonya ve İktidar; Gramsci Ve Machiavelli Arasındaki İlişki Üzerine*. (Çev. O. Gayretli). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık. (Özgün çalışma 1993).
- Gökberk, M. (2014). *Felsefe Tarihi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Gülenç, K. (2017). *Niccolo Machiavelli. Siyaset Felsefesi Tarihi Platon'dan Zizek'e*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Günay, M. (2010). *Metinlerle Felsefeye Giriş*. Adana: Karahan Yayınları.
- Hakymez, Y. Ş. (2004). *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Heather, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. (Çev.M. Delikara). Ankara:İmge Yayınevi.(Özgün çalışma 2004)
- Karakaya, T. (2011). *Teokrasiden Demokrasiye Din ve Devlet İlişkilerinde Egemenlik Sorunu ve Laiklik*. Felsefelogos,(43),(91-107).
- Locke, J. (2012). *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*. (Çev.M. Yürüşen) İstanbul: Liberte Yayınları.(Özgün çalışma 1689).
- M. Türköne. (2005). *Siyaset*. İstanbul: Lotus Yayınevi.
- Machiavelli, N. (2011). *Prens*. (Çev.H. Mutluay). İstanbul: BS Yayınları.(Özgün çalışma 1532).
- Machiavelli, Niccolo. (2011). *Prens*. (Çev: Can Uğur). İstanbul: Cem Yayınları
- Machiavelli, N. (2017). *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*.(Çev.A. Tolga).İstanbul: Say Yayınları.(Özgün çalışma 1531).
- Öztürk, A. (2014). *Machiavelli'nin Tarib Anlayışı*. Felsefelogos, 3(54), 77-91.
- Parlar, Y. (2016). *Klasik Siyasi Düşünceyle Hesaplaşma: Machiavelli ve Spinoza*. 5(2), 89-104. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Roberts, J. (2015). *Avrupa Tarihi*. (Çev.F. Aytuna) İstanbul: İnkılap Kitabevi.(Özgün çalışma (Özgün çalışma 2003).
- Russell, B. (2000). *Batı Felsefesi Tarihi*. (Çev.M. Sencer). Ankara: Say Yayınları.(Özgün çalışma 1945).

- Skinner, Q. (2002). *Düşüncenin Ustaları Machiavelli*. (Çev.C. Atila). İstanbul: Altın Kitaplar.(Özgün çalışma 1981).
- Strauss, L. (2000). *Politika Felsefesi Nedir?* (Çev.S. Zelyüt). İstanbul: Paradigma Yayınları.(Özgün çalışma 1957).
- Spinoza, B. (2016). *Teolojik Politik İnceleme*. (Çev:C. Akal). Ankara: Dost Kitabevi.
- Şenel, A. (1990). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: V Yayınları.
- Tunçel, A. (2010). *Bir Siyaset Felsefesi - Cumhuriyetçi Özgürlük*. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zelyüt, S. (2012). *Dört Adalı*. Ankara:Doğubatı Yayınları.
- Zelyüt, S. (2012). *Makyavelyen Virtu*. C. B. Akal (Eds.). *Makyavelli, Makyavelizm ve Modernite* (s. 53-57). Ankara: Dost Yayınları.

Öz: Rönesans düşüncesi sanatta, bilimde, felsefede tanrısal güçleri devre dışı bırakmıştır. Machiavelli düşüncelerini, Rönesans'ın ve Roma Katolik Kilisesinin olumsuz etkileriyle oluşturur. Amacı, siyasi birliği paramparça olan İtalya'nın birliğini sağlamak ve politik olarak güçlendirmektir. Çalışma, Machiavelli'nin seküler bağlamda klasik siyaset felsefesinde gerçekleşen kopuşu ele almaktadır. Siyasal yönetim ve inanç arasında tasarladığı ilişki bu bağlamda incelenmiştir. Öte yandan kendisinden sonra gelen filozoflara etkisi de gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Machiavelli, sekülerizm, politika felsefesi, din, ahlak.

[1] Bu makale, Eda ak tarafından Cengiz Mesut Tosun danışmanlığında Mersin Üniversitesi'nde hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

